

УДК 811.161.2'38:821.161.2-3

Стилістичний прийом порівняння як засіб створення сатиричного ефекту у сучасних творах

Свідрук О. О.

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

У статті досліджуються основні види порівнянь, які використовуються у сучасних художніх творах. Характеризуються шляхи використання авторами стилістичного прийому порівняння для характеристики зовнішності героїв, дій та процесів.

Ключові слова: порівняння, ознака, асоціація, характеристика.

«Порівняння — це такі тропи, в яких пояснення одного предмета чи явища подається за допомогою іншого, подібного до нього» [7, с. 108].

Порівняння надає вислову унаочнення, особливої виразності та асоціативності, робить його барвистим і соковитим, виявляє ставлення мовця до сказаного [9, с. 136]. Його вважають найпростішим мовним засобом образності. Введення в текст порівнянь дає змогу авторові створити у читача чіткіше уявлення про події, які він описує у творі, охарактеризувати зовнішність героя, особливості його мовлення, рухів, передати фізичний чи психічний стан персонажів та їхні життєві ситуації. Порівняння характеризуються наявністю співставлення за об'єктивною схожістю його компонентів або ж за суб'єктивною асоціацією, яка лежить в основі поєднання цих компонентів.

За допомогою стилістичного прийому порівняння не лише фіксуються елементи картини світу, як і всі мовні одиниці, а й демонструються їх формування, тобто воно є динамічною моделлю і гнучким способом репрезентації смислу.

Павлюк Т.П. зазначає, що: «... за типом компаративної модальності, розрізняють логічні та образні порівняння, традиційно відмежовуючи їх на основі зіставно-кількісних та чуттєво-образних показників» [8].

Можна стверджувати, що культура визначає план змісту знакової системи мови. У семантиці мови відображаються загальні, універсальні компоненти загальнолюдської культури і своєрідність культури даного конкретного народу. Ми порівнюємо незнайоме зі знайомим і таким чином виявляємо своє ставлення до реальної дійсності. Деякі речі, які ми сприймаємо в повсякденному житті як звичайні, виявляються під час порівняння в іншому ракурсі.

Усі порівняння мають чітку структуру. Традиційно виділяють порівнюваний предмет, предмет, з яким порівнюють, відібрані для порівняння якості об'єкта порівняння формують ознаку або основу порівняння.

Метою нашого дослідження є визначити які різновиди порівнянь використовують для описів та створень характеристик, а також виявити сатиричні порівняння, які

можна виділити умовно у групу з негативним емоційним забарвленням, яка характеризується використанням негативно забарвленої лексики. Такі різновиди порівнянь на матеріалі сучасних художніх творів ще не були об'єктом дослідження, що зумовлює *актуальність* даної статті.

Дослідженням питання порівнянь займалися багато українських мовознавці: В.П. Вомперський, Л.В. Голоюх, О.А. Некрасова, О.І. Федоров, Д.У. Ащурова, С.Я. Александрова, І.В. Шенько.

Цікавим і досить сміливим є порівняння сучасними авторами депутатської діяльності у парламенті із театром, вертепом, ярмарком: *«І лише в нашій країні цей процес (поділ керівних посад і комітетів) викликає нездоровий інтерес громадськості, поза-як Банкова і по-собачому віддані їй мас-медіа представляють роботу в парламенті як вертеп, а депутатів – як дурників»* [3, с. 18]; *«Політика — це великий ярмарок. Тут треба продавати і купувати, інакше — немає сенсу брати в цьому участь»* [3, с. 75]; *«Поки тиловики-списочники відсиджувалися в теплих офісах, лиш час од часу демонстративно приєднуючись до ескорту мандруючого лідера і розігруючи театральний спектакль борців-страдників, мажоритарники-фронтовики вкалували з п'ятої ранку до першої ночі — голодні, холодні, на грані нервового виснаження. В старих поламаних машинах (щоб виборець не подумав, що їхній кандидат надто великий пан), невиспані, немиті, обльовані своїми опонентами, шантажовані ...* [3, с. 17]. У зв'язку із цим спостерігаємо те як герої твору самі, характеризуючи свою значущість у політичному житті країни, використовують театральний лексикон: *«— Не пацюк, а Пупс. Я — Пупс! Але при цьому я — «прима» у нашому містечковому театрі, а ти — актор другого складу, навіть не другого, а ти — суфлер!»* [3, с. 196]. У наведених прикладах ми спостерігаємо дещо іронічне сприймання місця дії та самої дії як фарсу.

Досить неочікуваним виявилось порівняння діяльності в парламенті із кулінарною діяльністю: *«Ідеальний парламент — це те місце, де відбувається державотворення. Тож він любив ті дні, коли видавалася щаслива нагода продемонструвати народу, що не в кабінетах чиновників, а тут, у цьому залі, є горщик, де вариться державний борщ»* [3, с. 112]. Такий стилістичний прийом допомагає авторові відобразити удавану складність і важливість діяльності парламентарів та їх бажання лише продемонструвати свою активність.

Процес виборів авторка роману «Записки українського самашедшого» порівнює із сівбою: *«У нас же вибори починаються задовго до виборів. Заздалегідь готують електоральне поле, засівають його гречкою і обіцянками»* [6, с. 56]. Знижене використання терміну «електоральне поле» вказує негативну оцінку процесу.

В романі М. Гримич «Варфоломієва ніч» натрапляємо на низку порівнянь, які характеризують виборчий процес: *«Вибори — це ні в якому разі не будні. Вибори — це екстрим. Вибори — це адреналін. Вибори — це людські перегони. Вибори — це м'ясорубка. Тож переінакшимо нашу фразу на: розпочався виборчий марафон»* [2, с. 34]; *«— Бажаю Вам, дорогі мої виборці, успішно пережити стихійне лихо, що зветься «вибори!»* [2, с. 86]. Проаналізувавши використані авторкою порівняння, можемо стверджувати, що у читача виникне чітко негативна асоціація із поняттям «вибори».

Асоціативні уявлення про предмети також допомагають авторам створювати характеристики зовнішності героїв творів: *«Зайдатися з цим сейфом у піджаку не захотілося»* [4, с. 53]; *«Обжерливим був начальник. Скидався на гіпертрофований*

вареник з сиром» [4, с. 21]; «*Це була не стара жінка. Це була молода жінка, перетворена життям чи самою собою на Людину-гору*» [2, с. 20]. За допомогою таких порівнянь фіксується та негативна ознака, яку автор хоче підсилити порівнянням, як особливо важливу у цій ситуації.

Звернення до лексичного значення слова «стадо — 1. Група тварин, об'єднаних з певною господарською метою; ... 4. перен., зневажл. Велика неорганізована несвідома група людей» [1, с. 1186] витлумачило задум автора твору щодо використання порівняння: «Він включив лівий поворот і різко вирулив з крайнього лівого ряду на зустрічну смугу. На нього дикими очима дивилися водії із **машинного стада**, знаючи попереду стоїть «свистунець», проте, побачивши (хто із заздрістю, а хто й з осудом) номери його спортивної машини, відразу ж перестали цікавитися нахабою» [3, с. 9]; «А екс-спікеру Георгій імпонував, очевидно, своїм аналітичним мисленням, тверезим баченням реалій і професійним юридичним гартом, чого так часто **парламентському стаду**» [3, с. 14]. В обох прикладах слугує додатковим засобом характеристики головного героя твору, який виокремлював себе із оточення (натовпу), вважаючи себе винятковим і унікальним. Але найвиразніше егоїстичність головного героя, Григорія Липинського, його зневажливе співставлення жінки з машиною, перевагу в якому він віддав машині: «Хороша машина, як пес: вона тебе не зрадить. До того ж, вона жіночої статі. До того ж, ніколи не патякає, а спокійно спілкується з тобою через комп'ютер. Але набагато розумніше створіння, ніж жінка» [3, с. 8].

Іноді натрапляємо на антонімічність при створенні порівняльних характеристик героїв творів: «Пам'ятаючи Марину в студентські роки, він із здивуванням відзначав для себе її метаморфозу з **«кішки, що гуляє сама по собі» в «мотрону»** [3, с. 83]; «Скільки разів над ним сміявся Діма Білоцерківський: «Коли ти вже позбудешся свого **антикварного ридикюля**? Візьми собі молоду **довгоногу кобіту!**» Григорій йому на те відповів: «Ти знаєш, чому ми з тобою робимо один і той самий бізнес, але при цьому ти — обплетений кредиторами як павутинням, а в мене — процвітання? Тому що в тебе в офісі — **довгоногі повії**, а в мене — **професіонали!**» [3, с. 8].

Загальнозрозумілими є порівняння героїв сучасних творів із відомими нам особистостями: «Брехня, бо собаки діти полюбляють того, хто ними безупинно опікується, схарчує себе їм, хоч би він був тричі **Чікатілом**» [5, с. 50]; «Спроби турецько-підданого надурити її у розрахунках, приховати справжній прогресуючий прибуток, свій відсоток з якого Нінон вже двічі підвищувала, вона придушила в зародку, як **Ксена принцеса-воїн**» [5, с. 60]; «Кричать, скандують, надихаються драматизмом моменту, докидають їй проліски і простягають руки, а вона виглядає з-за трат і на очах ошелешеної влади, яка так і не зрозуміла законів жанру, перетворюється з колишньої бізнес-леді на **Жанну д'Арк**» [6, с. 91]; «Поруч опинився чоловік у шкірянці. Аж занадто широкі плечі, сірі очі, міцне підборіддя, сивуваті скроні. **Шварценегер**» [4, с. 26]. Одна згадка цих імен, які у читача викликають асоціації з реальними людьми з їх характеристиками, допомагає лаконічно довершити характеристику героя.

Висновки. Отже, увагу привертає багатоманіття засобів і форм мовної матеріалізації порівняння. Тому лінгвістична проблема порівняння характеризується визнаною складністю в силу своєї багатоаспектності. Логічним здається виходити з уявлення про порівняльну конструкцію як про ціле, що містить в якості строго обов'язкової частини порівняльний член. За допомогою порівняння відбувається уточнення фізичних параметрів об'єктів дійсності, характеристика зовнішності людини, визначення її почуттів та станів, узагальнення її соціальної оцінки, виявлення основних

форм поведінки людини. Порівняльні оцінки є завжди емоційно забарвленими, тому, логічно, питання їх об'єктивності є неоднозначним. Оцінка у виразних порівняльних структурах слугує для виділення предмету з класу йому подібних, часто вона є досить категоричною, її метою зазвичай є вплинути на емоційний стан адресата.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. Бусел. — К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2003. — 1440 с.
2. Гримич М. Варфоломієва ніч: Роман. / М. Гримич — Львів: Кальварія, 2002. — 160с.
3. Гримич М. Егоїст: Роман. / М. Гримич — Львів: Кальварія, 2003. — 228с.
4. Меднікова М. Террористка: Не-детектив / М. Меднікова — Львів: Кальварія, 2003. — 216 с.
5. Меднікова М. Тю!: Роман-фрістайл з елементами аерофотозйомки / М. Меднікова — Львів : Кальварія, 2003. — 228 с.
6. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Л. Костенко. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. — 416 с.
7. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посібн. / І.М. Кочан. — [2-ге вид., перероб. і доп.] — К.: Знання, 2008. — 423 с.
8. Павлюк Т.П. Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті [Електронний ресурс] / Т.П. Павлюк. — Режим доступу: <http://intkonf.org/pavlyuk-tr-logichni-ta-obrazni-porivnyannya-u-suchasnomu-poetichnomu-teksti/>
9. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В.Ф. Святовець. —К.: ВЦ «Академія», 2011. — 176 с.

Свідрук Е. А. Стилистический прием сравнения как средство создания сатирического эффекта в современных произведениях // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 2. С.169-172.

В статье исследуются основные виды сравнений, которые используются в современных художественных произведениях. Характеризуются пути использования авторами стилистического приема сравнения для характеристики внешности героев, действий и процессов.

Ключевые слова: *сравнение, признак, ассоциация, характеристика.*

Svidruk H. Stylistic method of comparison as a means of satiric effect in modern texts creation // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 2. – P. 169-172.

In the article the main types of comparisons, which are used by modern authors are researched. The ways of author's using of the stylistic device of comparison for creating a characteristic of heroes' appearance, actions and processes are characterized.

Key words: *comparison, feature, association, characteristics.*

Поступила до редакції 25.04.2012 р.